

A scrie, azi, o epopee națională

A scrie azi o epopee națională înseamnă a gândi istoria ca o componentă a prezentului. Dar nu numai ca o componentă de date și fapte, de nume de locuri și de personaje. Aceasta încă ar fi prea puțin, ar necesita doar un efort de simplă rememorare și nu ar duce decât la un spor de cunoștințe, necesar totdeauna, de o mare utilitate pe toate planurile vieții noastre. Este o condiție necesară, dar nu și suficientă, deoarece epopeea națională presupune o trăire a istoriei, care odată cunoscută, trebuie înțeleasă în sensurile ei spirituale, în dominantele ei morale, în perspectivele ei de evoluție. Dar această trăire a istoriei nu poate înlocui cunoașterea istoriei. Nimic nu e mai periculos decât empirismul, superficialitatea, abordarea prin amănunt, prin faptul anodin, colportat de contemporani sau inventat de urmași. Fără îndoială, epopeea națională nu înseamnă și nu poate însemna transcrierea paginii de istorie în versuri, în replici de teatru, în capitole de roman. Ea nu capătă o stare civilă estetică decât în momentul în care interpretează și transfigurează istoria, și îi află echivalente emoționale. Insuși trecutul culturii noastre ne demonstrează că ideea epopeii își găsește o permanență în conștiința și în inima cititorului sau spectatorului. Pentru că, la noi — și acest fapt cred că ar trebui să-l reținem — năzuința spre epopeea națională a fost intrinsecă literaturii și s-a afirmat de la începuturile ei. În epoca pionieratului eliadesc, rezultatele au fost modeste și neconcludente; ceea ce mi se pare semnificativ e însă faptul că artiștii au avut conștiința că istoria noastră conține, prin dimensiunea morală a faptelor și prin sensurile acestora, forța epopeii. Ceea ce nu înseamnă că istoria poate să fie transcrisă ca atare; nici unul dintre marii creatori de teatru din trecut n-a procedat astfel. Ei au căutat și au descoperit adevărurile perene conținute de fiecare gest istoric, de fiecare moment, și au căutat să-l proiecteze în eternitate, păstrându-i acele atribute care îl individualizează în timp și în spațiu, care-i conferă unicitatea. Farmecul și măreția istoriei naționale rezidă în faptul că ea se compune dintr-o suită de fapte unice, nerepetabile în desfășurarea lor, dar legate între ele de un gând și de un suflu director, care a trecut de la o generație la alta, de la un reprezentant al neamului la altul, de la un eve-

niment la altul. A descifra modul în care acest gând director al istoriei naționale este conținut de fiecare fapt mi se pare a constitui momentul descifrării adevărului și în același timp al realizării acelei unități într-o infinită diversitate. Aici rezidă de fapt și frumusețea chemării de a elabora epopeea națională, și perspectivele pe care aceasta le deschide scrisului. Faptele istoriei nu sînt repetabile, eroii istoriei nu sînt aceiași, deciziile lor, modul de a acționa, viața, lupta, victoriile și înfrîngerile lor sînt mereu și mereu altele. Din această infinitate de fapte, privirea atentă descifrează acel gând pe care toți l-au trăit, făcînd din ei eroii epopeii pe care noi o scriem astăzi; acest gând nu este altul decît iubirea de patrie, dragostea de pămîntul natal, ideea că el trebuie apărat cu orice preț, nici o jertfă nefiînd prea mare. Cu ani în urmă, s-a căutat să se demonstreze și chiar s-au scris (în acest sens) piese de teatru în care istoria era privită „pe gaura cheii“, cu un interes de subretă ce spionează voluptuos „mica istorie“ cotidiană; cu un termen pretențios, acest refugiu pe scara de serviciu a istoriei s-a numit „demitizare“, și era considerat ca o reacție la adresa dramaturgiei noastre istorice de inspirație romantică. E adevărat, drama noastră istorică e o dramă romantică în expresie, dar ea nu a fost receptată nici de critică și nici de public, în cursul succesivelor ei reluări, ca fiind vetustă, prăfuită, ci dimpotrivă. Fiecare generație a avut sentimentul acut al unei revelații și a trăit-o ca pe o componentă esențială a vieții sale spirituale, unul din atributele culturii și ale spiritualității românești fiind acela că ideea epopeii naționale nu a aparținut unui curent literar și nu s-a legat de o anumită epocă artistică, ci a reprezentat un gând permanent, o năzuință care a traversat toate epocile literare și a fost comună tuturor autorilor reprezentativi. De aceea, marile piese romantice au rămas în repertoriu cu valoarea unor permanente emoționale mereu reînnoite. A demitiza, în concepția promovată cu cîțiva ani în urmă de unii scriitori, însemna a abolii ceea ce constituie esențialul, în favoarea perifericului; prin aceasta, personalitatea istorică înceta să mai existe. Mi se pare semnificativ faptul că publicul a respins o asemenea viziune simplistă, meschină, sub zodia efemerului. El a intuit că a redescoperi istoria înseamnă a redescoperi sensuri noi, a merge mai departe în înțelegerea ei, a afla punți spirituale între noi, cei de astăzi, și cei de ieri; niciodată, însă, asemenea direcții spirituale nu sînt cuprinse în faptele mărunte, meschine, ci tocmai în cele reprezentative, de mare anvergură. Vor spune unii, fără îndoială, că rîndurile acestea sînt o pledoarie pentru eroul statuar. Dimpotrivă, cred că epopeea națională, însumare a unor opere de mare valoare artistică, trebuie să ne aducă eroul complex, creat la dimensiunile adevărului epocii și al istoriei, eroul care să trăiască în pagini de artă adevărată, ca să poată deveni, apoi, simbol de viață, mai veridic decît starea sa civilă. Pentru că idealul dramaturgiei noastre care se va inspira din această unică și nepieritoare epopee care este istoria poporului român este de a crea eroi care să devină, din realități istorice, realități ale zilei de astăzi, să vină de departe, cu conștiința că ne sînt contemporani și sînt printre noi și alături de noi.